

IX.

Bidrag til Degneembedets Historie.

Ved Holger Fr. Rørdam.

Til den i foranstaaende Stykke sidst meddelte Forpligt kan følgende Bidrag passende slutte sig, da de yde enkelte oplysende Træk til Degneembedets Historie, til hvilket Emne de tidligere Bind af disse Samlinger allerede have indeholdt adskilligt, som vil være af Betydning, om nogen maatte finde Kald til at give en Skildring af de gamle Degne efter den dem tilkommende Plads i Kirken og i Kulturlivet.

1.

1614, 16, Januar. Kollats for en Degn i Hørby, Sjæl. St.

Karenn Schienckell sallig Anders Dresselbergs eftherleffuersche thill Wogensserup, att (sic!) epthersom ieg epther for^{ne} min kiere hossbondtz dødelige affgang niuder thill Phillippi Jacobi dagh ald den Rettighed offuer Holbechslaadtz Lehen, baade aff dett geistlige och andett, som kong. Maytt. for^{ne} min sallige hossbond medt forleent haffuer, kiendis och gjør hermed for alle vitterliggt, att eptherdj Gud Allermeg^{te} ved den thimelige død haffuer hedenkallit Hans deign thill Hørbye Sogen, och eptherdj att Peder Nielssøn ehr nu sambtøckt aff Welb. Frederich Redtz thill Thyestrup, Her Thyge Moridtzøn Sogneprest thill Kundbye Sogen och prouist wdj Thudtze herridt, Her Lauridtz, Sogneprest thill Hørbye Sogen, saa vell som aff di andre Sognemendt vdi Hørby Sogen, thill deris rette Sognedeigen at were epther hans kaldtz brefs Indhold, daterit Hørbye den 7 Nouemb. Anno 1613. Samledis haffuer hederlig och høylerdt Mand Docter Peder Wiinstrup, Supperintendent offuer Sielandtz Stigt, kiendt for^{ne} Peder Nielssøn thill samme Kald schieckelig och dygtigh at were, hand och haffuer hannom beuilget och samtøckt, da haffuer ieg och i lige Maade, paa høgbemelte Kong. May. min Naadigste heris Wegne for^{ne} Peder Nielssøn thill samme Kald sambtøckt och stadfest, och nu med dette mitt obne Collatz breff samtøcker och stadfester for^{ne} Peder Nielssøn for en Sognedegen thill .o.^{ne} Hørbye Sogne kald, saa att hand her epther maa och schall haffue, niude, bruge och beholde hans liffs thid och saa lenge hand leffuer [samme Kald] med ald sin deigne Redtzell och Rettighed, huad som heldst thet ehr eller were kand, indtet med alle wndertagit wdi nogen maade, dog med saadan Condition och wilkor, att hand samme sit kald med ald flit och windschibeligheid forestaar, sig och schieckeligen och thillbørigen wdi leffnidt och omgengellsse foreholder,

emod en huer, eftherssom hans Kald och Condition wd-kreffuer, beisser hans Sogneprest och menige Sognefolck ald den thillbørlige lydighed och thieniste i Kiercken och wden, som en redt Sognedegen bør att giøre och hand sin Sogneprest och Sognefolch pligtig ehr ephther hans Kaldtz breffs och hans Superintendentz Stadfestelsse Breffs lydelssse, hand och ehr Kong. M. och hans federne Rige huld och thro, och mig och mine ephtherkommer Kong. M. Leenssmend her samestedtz paa høye Kong. M. wegne hørig och lydig med ald thilbørlig Thieniste och Reuerendtz, som det sig bør. Bedendis derfor och paa høye Kong. M. wegne biudendis alle Sognefolckene vdj for^{ne} Hørbye Sogen, atti for^{ne} Peder Nielssøn her ephther kiender och annammer for ethers rette Sognedegen att were, giffuendis och giørendis hannom ald den Rente och rettighed, som i eders Sognedeigen ephther Ordinantzen pligtig ehre, och i aff Arridtz Thid till eders Sognedegen giffuit och giort haffuer, saa frampt i iche derfor will stande thill rette. Actum Holbech wnder mitt Signedt och egen Haandt, den 16 Januarij Anno 1614.

Karren Schinckell
egen hand.

Original paa Papir med Segl i Danske Selsk. Saml. i Geh.-Ark.

2.

1622, 8. Juli. Forpligtelse udstedt af en Degn ved hans Kaldelse til Gundslev paa Falster.

Kjendes jeg Peder Hansen, at eftersom jeg er af min kjære Superintendent, hæderlig og højlærd Mand D. Doctor Johannes Michaëlius, samtykt til en Sædedegn i Gundslev Sogn, da bepligter jeg mig at ville samme Kald flitteligen forestaa med Sang i Kirken, Læsning for Børn, Fredklokke at ringe, og ellers i alle andre Maader, og være min Sognepræst hørig og lydig, saa han ikke skal kunne klage over mig. Jeg vil og give til Stubbekjøbing Skole den

aarlige Genant, som min sl. Fader for mig givet haver, under mit Kalds Fortabelse. Datum Nykjøbing den 8 Julii Anno 1622.

Peder Hansøn, egen Haand.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve, 268. Jfr. Ny kirkeh. Saml. V, 610—11.

3.

1634, 27. September. Forpligtelse til Universitetet, udstedt af Jørgen Pedersen Assens ved hans Kaldelse til Degn i Faxø.

Kiendis Jeg Jørgen Persen barnfødt i Assens i Fyn oc gjør vitterligt for alle, at effter som mig aff Mag^{co} Academiæ Hafn. Rectore oc Professoribus er bevilgett Faxø Degnekald effter S. Pouell Christensen forrige Degen der samestedz, saa forpligter ieg mig først effter den Naade, Gud almectigste vill mig forlene, troligen oc flycteligen staa mitt Embed oc Kald for, icke alleniste med Sang udi Kircken, men ocsaa Vngdom oc Børn flieteligen att oplære vdi deris Catechismo oc Børne lærdom, som ieg først for Gud almectigst, siden [for] min kiere Biskop oc Præposito vill forsuaere, oc ellers holde mig vdi mitt lifff oc omgiengelse emod huer erlig Mand, som dett sig en gudsfrøctig oc erlig mand sømer vdi alle maader. Oc skall ieg tage den effterladende S. Pouel Degens Encke till Ecte, oc forholde mig emod hender oc hindis faderløse børn, som ieg vill forsuaere. Oc effter som DD. Professores haffuer fæst mig den Universitets gardt, som S. Pouel tilforn hafde, oc for^{ne} Encke nu besidder, oc dett for en liddelig Stedzmaall, sexten rigs daler: saa beplicter ieg mig ingen store forskansell att skall nyde for Ecke oc anditt, huad det vere kand, end en anden Universitets bunde, oc bygge oc forbedre garden, oc giffue den aarlig Landgiæld, som der tilforn er affgangen. Oc all den stund ieg samme gardt besidder, oc icke maa til andre heden forpagte, beplicter ieg mig att stille god Caution oc Borgen, att ieg ligevell skall vid mact oc god hæud

holde degne staffnen, som ligger ved kircken, effter som den for nogle Aar opbyggt er, oc ieg altid vil forsuare, naar der granskning paatagis. Till ydermere Vidnesbyrd, att saa holdis skall, haffuer ieg med egen hand vnder-skreffuit. Datum Kiøbenhaffn den 27. Sept. 1634.

Jørgen Pedersøn Assens,
Egen haandt.

Orig. i Konsist. Arkiv, Pakken Nr. 114. Kun Underskriften er egenhændig. Resten er skreven med Univ.s Rektors, M. Christen Lom borgs, Haand.

4.

1684, 9. April. Biskop Kingos Monitum paa Landemodet i Odense vedrørende Degnenes Embede.

Den store Forsømmelse, som findes hos mange Degne med Ungdommens Undervisning i deres Catechismo vilde Dñi Præpositi advare Præsterne om i deres Visitatser, at de dermed haver flittig Indseende, at Degnene gjøre deres Embede, og at Præsterne saa vel i Kjøbstederne som paa Landsbyerne ej alene uden nogen Forevending eller Undskyldning anvende en Del af Prædiken paa Børnelærdommens Forklaring med Lutheri Udlæggelse, men og selv de vankundige gamle saavelsom [unge] flitteligen overhører, hvorledes de sig i deres Tro og Bekjendelse forbedre.

Degnene, som ej holde rigtig Catalogum over Ungdommen at bevise deres egen Flittighed og Børnenes Forsømmelse med, naar Visitats sker, advares her med, at de skulde straffes som de, der ere deres Øvrighed ulydige, efter Loven, og miste deres Kald.

Fyns Bispearkiv, Stift. alm. Br. 213. Jvfr. Heiberg, Thomas Kingo, S. 69 ff.

5.

1715, 25. Jannar. Kongebrev til Universitetet om, at naar noget Degnekald var ledigt, og der ingen Student var i vedkommende Stift, som meldte sig til det, skulde Bispnen indberette Vakancen til Professorerne og disse bekjendtgjøre den i Kommunitetet for Studenterne.

Friderich den Fierde (osv). Wor Bevaagenhed tilforn. Saasom Vi i allernaadigste Henseende til, at der Tid efter

anden fra verdslige personer, som ikke have studeret eller til Academiet fra Skolerne ere dimitterede, indkommer allerunderdanigste ansøgning om Degnekald at maa antages til, uanseet de ikke ere Studiosi, da derhos bliver foregivet, enten at ingen Studiosus sig dertil haver angivet, eller Degnekaldene ere saa ringe, at ingen dem har vildet imodtage, allernaadigst have anbefalet Biscoperne udi begge vore Riiger Danmark og Norge, at naar noget Degnekald herefter udi enhvers anbetroede Stift vacerer, og ingen Studiosus sig der i Stiftet indfinder for derom at anholde, de da sligt her ved Universitetet skal tilkiende give, paa det det i Communitetet eller Klosteret, hvor Studenterne spises, kunde publiceres, da mueligt mangel fattig Studiosus vel maatte findes, som det vacerende Degnekald gierne skulle imodtage, saa er Voris allernaadigste Villie og Befaling, at naar noget herom fra Biscoperne ved Universitetet skulle blive anmeldet, I da gjorde den anstalt, at det paa forskrevne Communitet vorder kundgiort. Dermed skeer vor villie. Befalendes Eder Gud. Skrevet paa vort Slot Kiøbenhafn den 25 Januarii Anno 1715.

Under vor Kongel. Haand og Signet.

Friderich.

D. Wibe.

Udskrift: Os Elskelige Velædle og Velærværdige Rectori og Professoribus ved Universitetet i vores kongl. Residentz stad Kiøbenhavn.

Paategnet: Allerunderdanigst at være læst paa Consistorio d. 9. Febr. Ao. 1715

testor M. Anchersen.

6.

1717, 19. Marts. Kongebrev til Universitetets Rektor, Prof. Hans Stenbuch, om at bekendtgjøre for Studenterne i Kommunitetet, at Degneembedet i Døstrup var ledigt.

Friderich den Fierde (osv.). Wor Bevaagenhed tilforn. Saasom Os Elskelige Mag. Lauritz Thura, Biskop over Riber Stift, til Vores allernaadigste dispensation fra Loven haver indstillet, om en person ved navn Ludvig Pederssen, som af Os Elskel. Otto Friderich von Buchwaldt til Degn er antaget for Døstrup Sogn i Løe Herret udi det Haderslefske, maatte dertil blive beskikket, alligevel hand ikke er Studiosus, og du udi din herom indkommen beretning aleene melder, at du for denne gang ikke veed at forskaffe bem^{te} Biskop saa beqvem en Studiosum, hos hvilken maatte findes de requisita, som hand forskreffne person tillegger, men ikke forklarer, om du sligt efter Voris allernaadigste Befaling af den 25 Januari 1715 paa Communitetet haver giordt bekiendt eller ikke, saa er Vores allernaadigste Villie og Befaling, at du ovenmeldte Degnekalds vacance, efter samme Vores befalings tilhold, strax paa Communitetet for Studenterne lader publicere, ogsaa derom din nærmere allerunderdanigst Beretning i vores danske Cancellie med forderligste indsender. Dermed skeer vor Villie. Befalendes dig Gud. Skrevet paa vort Slot Kiøbenhafn den 19 Martii Ao. 1717.

Vnder vor Kongel. Haand og Signet.

Friderich R.

D. Wibe.

Udskrift: Os Elskel. Velædle og Velærværdige Hans Steenbuck, Rector ved Universitetet i Vores Kongl. Residentzstad Kiøbenhavn, Professor Theologiæ og Assessor i Consistorio sammesteds.

7.

1815, 22. November. Skrivelse fra en Skolelærer i Dyrlov til hans Sognepræst ¹⁾).

P. M.

Det er mig meget paafaldende, at De sender mig Papiir til Afskrift for den højadelige Esel paa Beldringe. Jeg sender det urørt tilbage, da jeg er belæsset nok med Forretninger, hvorfor jeg kan takke min mageløs commode Skolecommission, over hvis Medvirkning til mit Gavn jeg ikke, som andre Skolelærere, har Aarsag at glæde mig eller at takke for. Jeg frabeder mig for Eftertiden alle saadanne Forretninger, af hvad Slags eller Art de maatte være, da jeg har nok at bestille med at være min egen Secretair. — Til behagelig Efterretning tiener, at naar andre Steder holdes Examen, nemlig paa saadanne Steder, hvor Orden hersker, skeer Indbydelse til Vedkommende skriftlig, og bruges ikke Skolelæreren som Ambassadeur eller Ceremonie-Mester, hvorfor jeg, der nu desværre rangerer med ærlige Slaver eller Lænkehunde, ikke kan forrette deres Commission til Baastrup.

Da jeg imorgen nødsages paa Embedsvegne at gaae ud for at see, hvorledes andre af mine Colleger forholde sig, nemlig paa saadanne Steder, hvor retsindige Skolecommissioner assistere deres Lærere og ikke det ene Øjeblik ansee alt for Bagatel og det andet alt for Mirakel, vil jeg ikke anmode min samvittiske og meget delicate Skolecommission om Frihed dertil, men idet jeg lovstridig forsømmer Skolen, dicterer jeg mig selv min Straf, efter Forordningen 2^r, som skal betales, naar forlanges.

Dyrlov den 22de November 1815.

Zeit.

Udskrift: Til S. T. Herr Henseman i Baarse.

Orig. i Baarse Præstearkiv.

¹⁾ Dette kuriøse Stykke er os meddelt af Sognepræst S. Nielsen i Baarse.